

*Minn giegħ qalbna o kbir Andrija
Insellmulek Halluġin
B'vuci waħda lkoll ngħiudulek
Sliem għalik Missier Hanin*

Restawr tal-Kwadru Titulari ta' Sant'Andrija Appostlu u l-Kor tal-Knisja Parrokkjali

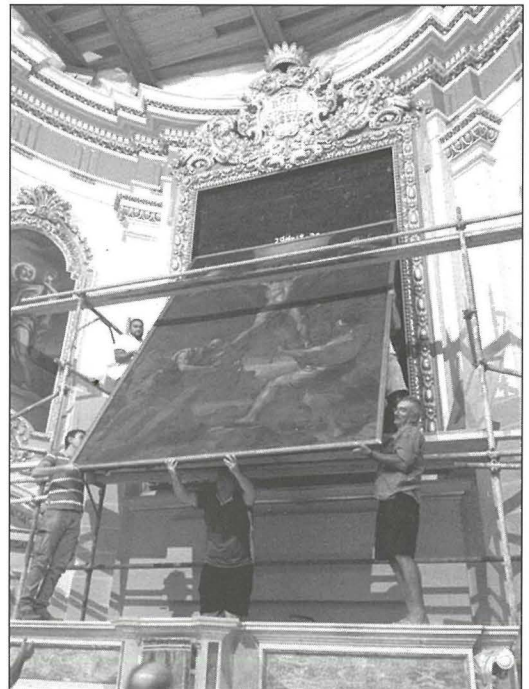
Kitba ta' Neil Zammit

Wiehed mill-aqwa teżori li tiftaħar bih il-Parroċċa ta' Ħal Luqa huwa bla dubju ta' xejn il-Kwadru Titulari, xogħol il-magħruf pittur Kalabriż Mattia Preti (1687), li juri l-martirju ta' Sant'Andrija Appostlu, kif tradizzjonalment magħruf u mgħoddi lilna tul il-medda tas-snin. Estetikament, dan il-kwadru huwa opra tassew sabiħa li turi l-kobor tal-qaddis raffigurat, waqt li tixhed il-ħila artistika tal-Preti, li tul il-karriera tiegħu f'pajjiżna ħalla għadd kbir ta' xogħlijiet importanti.

Dan kollu fl-isfond jagħmlu dan il-kwadru ferm aktar apprezzat, waqt li jitfa' responsabbilità akbar fuq dawk li jinteressahom il-patrimonju nistrani u kulturali ta' pajjiżna sabiex opri bħal dawn jiġu induktrati u ppreservati bla mittiefes għall-generazzjonijiet li għad iridu jiġu. Kien għalhekk li ttieħdet id-deċiżjoni għaqlija li dan il-kwadru jiġi ikkonservat u restawrat. Il-ħsieb nibet lura fl-2012, tant li saru l-ewwel kuntatti ma' ditti lokali tar-restawr biex jipprezentaw rapport u stima tax-xogħol li kien hemm bżonn isir fuq il-kwadru. Mill-ewwel indikazzjonijiet deher ċar illi l-kwadru ma kellux ħsarat

konsiderevoli, tant li kien għadu fi stat ta' konservazzjoni pjuttost tajba. Izda, minhabba xi interventi u trabijiet li seta' ġibed fuqu, il-kwadru tilef xi ftit jew wisq mill-kuluri sbieħ li ssoġu mdrorrijin bihom f'xogħlijiet oħra ta' Mattia Preti.

Kellhom jgħaddu ffit tax-xhur qabel

ma reġa' qam l-interess biex dan il-proġett jitwettaq. Fil-fatt, bil-ghajnuna tal-Kappillan Dun Gordon Refalo, ġew pprezentati r-rapporti u l-istimi lill-Kummissjoni Arti Sagra fi hdan il-Kurja li min-naħa tagħha, aċċettat mill-ewwel biex isir dan il-proġett. Wara diskussjoni u analiżi bir-reqqa, ġie deċiż illi x-xogħol ta' restawr għandu jiġi fdat f'idejn id-ditta *Re-Coop Limited*. Rappreżentanti tal-kumpanija reġgħu ġew fuq il-post biex jaraw il-kwadru u jeżaminaw xi dettalji oħra. Ġie deċiż illi x-xogħol jibda' wara l-festa tal-2014.

Sadanittant, kien tassew jagħmel sens illi waqt li l-kwadru kien maqluġh minn postu, isir xogħol ta' manutenzjoni fil-Kor tal-Knisja Parrokkjali biex jerga' jingħata d-dehra sabiħa li jixraq. Minnufih bdew isiru taħdidiet preparatorji bejn il-Kappillan, rappreżentanti tal-grupp tal-armor tal-knisja u l-induratur John Pace. Sar qbil illi l-kor għandu jinzebagħ mill-ġdid biex jiġi jaqbel mal-koppla u fl-istess ħin issir alterazzjoni fil-kulur tal-friż ta' taħt iċ-ċinta. Saret ukoll konsultazzjoni mal-pittur Pawlu Camilleri

Cauchi fejn ta l-pariri siewja tiegħu f'dan ir-rigward. Intant, ġie deċiż ukoll illi l-gwarniċ tal-kwadru titulari flimkien ma' dawk laterali ta' San Pietru u San Pawl jiġu indurati u nbornuti b'deheb ta' 23.5 karat.

Għaldaqstant, wara li tfassal il-pjan ta' hidma, kollox kien lest biex jingħata bidu għax-xogħol propju. Intrama l-armor meħtieġ kemm fuq l-altar magġur kif ukoll mas-sedji tal-kor. Wara kien imiss li jitniżżel il-kwadru titular minn postu. Din l-operazzjoni seħħet nhar is-17 ta' Settembru 2014 u għaliha kienu preżenti membri tad-ditta *Re-Coop Limited* flimkien mal-Kappillan Dun Gordon Refalo u membri tal-grupp tal-armor tal-knisja. Hekk kif inqala' minn postu ġiet innutata skrizzjoni fuq in-naħa ta' wara li kienet tgħid li l-kwadru kien ġie rrestawrat minn Giuseppe Cali. Dan jikkonferma diversi għidut li kienu jsostnu dan il-fatt interessanti. Minnufih tgħabba fit-trakk apposta u ttiehed fil-laboratorju biex jinbeda x-xogħol ta' restawr.

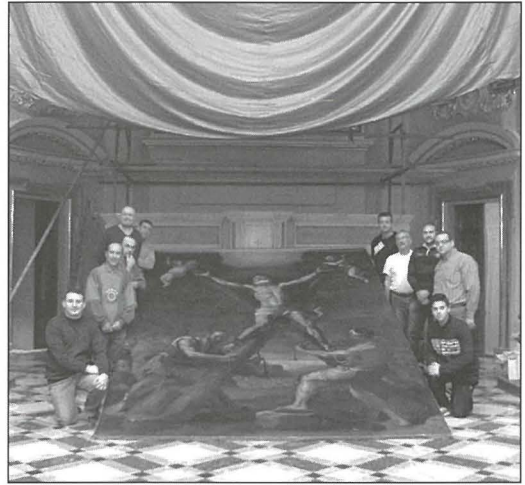
Waqt li kien għaddej ix-xogħol ta' restawr fuq il-kwadru, inbeda x-xogħol ta' manutenzjoni u restawr fil-kor tal-knisja. Inghatat zebgħa ġdida adattata li taqbel mal-iskala tal-kuluri tal-koppla, waqt li tnaddaf id-deheb li kien hemm fiċ-ċinta, il-friż u l-kwadri laterali l-kbar. Mill-banda l-oħra, beda jinbarax il-gwarniċ tal-kwadru titulari flimkien ma' dawk tal-kwadri laterali ż-żgħar li jiffurmaw il-prospettiva prinċipali tal-kor. Inghata l-ġibs u l-boll u wara tqiegħed id-deheb mill-induratur John Pace. Dan ħa ż-żmien tiegħu peress li jinvolvi proċess twil u metikoluż, iżda li żgur ħalli r-riżultat mixtieq. Saret ukoll induratura ġdida mal-biben tal-kor li jagħtu għas-sagristiji.

L-interess fuq il-kwadru baqa' dejjem jizzied, tant li ħafna parruċċani kienu jsaqsu fiex wasal ix-xogħol. Għaldaqstant, ġie deċiż illi tiġi organizzata żjara ġewwa l-laboratorju tad-Ditta *Re-Coop Limited* nhar it-3 ta' Diċembru 2014 u li għaliha

attendew 'l fuq minn ħamsin persuna. Saret taħdita qasira mill-Prof Keith Sciberras u s-Sinjuri Paul Muscat u Roderick Abela, waqt li dawk li attendew setgħu jaraw il-kwadru mill-viċin u l-interventi li kienu qed isiru fuqu.

Intant, ix-xogħol fil-kor baqa' għaddej ġmielu sal-bidu ta' Marzu 2015. Wara li tlestiet l-induratura kollha, beda jizzarma l-armar li ma kienx għad fadal bżonnu, waqt li sar it-tindif meħtieġ mill-grupp ta' ħassjela tal-knisja u mill-grupp tal-armar. Il-kwadru tlesta minn kollox għall-ħabta ta' nofs Marzu u ġie deciz illi għandu jitqiegħed f'postu nhar San Guzepp, id-dsatax ta' Marzu. Dakinhar kienu preżenti mill-ġdid rappreżentatni tad-ditta *Re-Coop Limited* flimkien mal-Kappillan Dun Gordon Refalo u membri tal-grupp tal-armar li taw daqqa t'id siewja biex seta' jittella' f'postu u ma ssir l-ebda ħsara bla bżonn. Wara li mar kollox kif mixtieq, kien baqa' jizzarma l-aħħar armar li serva għat-tluġh tal-kwadru u fil-fatt dan inhatt dakinhar stess wara nofsinhar. Ġew installati wkoll erba' bozoz

ġodda sabiex idawlu l-kumpless tal-kor u jagħtu* dehra isbaħ lill-kwadru titular u l-kwadri laterali permezz tal-użu ta' dawl apposta. Dan ix-xogħol sar kollu mill-grupp armar tal-knisja.

Kollox kien lest għal jum l-inawgurazzjoni, skedat għall-Ħadd 22 ta' Marzu 2015. Wara l-quddiesa tal-għaxra u nofs ta' filgħodu, ittella' kuncert qasir ta' mużika sagra mill-kor tal-*Cappella Sanctæ*

Catharinae. Wara, saret taħdita dwar ir-restawr tal-kwadru minn Paul Muscat u gie inawgurat il-proġett mill-Kappillan

u l-Kleru tal-Parroċċa. Saħansitra anke intwera *feature* tal-okkażjoni fl-aħbarijiet ta' TVM dakinhar filgħaxija.

Flower Touch

*Specializing in flower arrangements for all occasions, weddings and more.
10% discount on presentation of this advert on your wedding order.*

Every Saturday at Luqa Centre

Contact Catherine

Mob: 7980 6800

Belluno Butcher

*Best Quality
Fresh & Frozen
Meat*

**Dr. Nikola Zammit Street,
Siggiewi**